

<https://doi.org/10.15407/vuchk2023.01.147>

УДК 94:821.161.2 Таран-Гончаренко «1937–1938»

Тетяна ШЕПТИЦЬКА*

«Як колишнього боротьбіста...»: стра́та українського журналіста Феодосія Тарана-Гончаренка

Мета – на основі матеріалів архівно-кримінальної справи українського журналіста Феодосія Тарана-Гончаренка дослідити основні віхи його творчої біографії, проаналізувати інформативну специфіку документів справи з метою реконструкції просопографічного портрету репресованого діяча.

Методологія та методи. Авторка використала антропологічний і просопографічний підходи. Для реалізації означеної мети були задіяні біографічний, проблемно-хронологічний, конкретно-пошуковий та герменевтичний методи.

Висновки. Феодосій Таран-Гончаренко належить до маловідомих постатей Биківнянського мартиролога. Не лише його архівно-кримінальна справа, а й журналістський доробок фактично не були предметом окремого наукового дослідження. Авторка на підставі виявлених матеріалів, більшість яких вводиться до наукового обігу вперше, уточнила біографічні відомості про Феодосія Тарана-Гончаренка, зокрема, встановила належність його до «Юнацької спілки», УСДРП та Української партії боротьбістів. Також був виокремлений і проаналізований фактологічний матеріал, який стосувався періоду його роботи у газеті «Вісті ВУЦВК». У статті висловлена гіпотеза, що архівно-кримінальна справа Ф. Тарана-Гончаренка тісно пов'язана з історією ліквідації комуністичним режимом українських боротьбістів. Підтвердженням цього стало коло спілкування заарештованого, його свідчення щодо спілкування з П. Любченком, О. Шумським, А. Хвилею.

Ключові слова: Розстріляне відродження; журналісти, Великий терор; Биківня; політичні репресії, Таран-Гончаренко, боротьбісти.

Українська журналістика 1920-х – 1930-х рр. працювала, реагуючи на різноманітні випробувальні виклики – від ло-

* *Тетяна Леонідівна Шептицька* – кандидатка філологічних наук, заступниця генерального директора з наукової роботи Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили». ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9979-83284>; shept@ukr.net

кальних економічних до глобальних суспільно-політичних. Поразка Української революції 1917–1921 рр. і російсько-українські війни спричинили серйозні кадрові зміни у тогочасних засобах масової інформації через відхід на еміграцію вагомої кількості видавців, редакторів, авторів. Перебування у західних країнах дозволило українській журналістиці в екзилі не лише зберегти національність, продовжуючи формування високого рівня самосвідомості читачів через ознайомлення їх із історією України, трагічними сторінками Української революції¹, поточною геополітичною ситуацією тощо; відносну незалежність, попри скрутні фінансові обставини, але й водночас набути досвіду функціонування у демократичному світі з його тяжінням до об'єктивності та розмаїття думок.

Преса підсоветської України, переживши кризовий для друку початок 1920-х років і занепад матеріально-технічного оснащення, поступово набувала впливовості, зокрема, завдяки доволі непоганим накладам. Багатотиражні газети, що видавалися на підприємствах, шахтах, у колгоспах, МТС, військових частинах, знаходили гарячу підтримку ВКП(б) і КП(б)У, позаяк партійні органи потребували потужного інструменту для «роз'яснювальної роботи» серед населення, а фактично – пропаганди засад і цінностей т. зв. соціалістичного будівництва. Станом на серпень 1929 р. у радянській Україні існувало 90 «суто робітничих газет», їх загальний разовий тираж сягав 200 тис. примірників, отже заводські видання мали таку ж кількість передплатників – «твердого кадра регулярних читачів, на яких газети базуються у своїй роботі»².

¹ *Наріжний Симон*. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами: 1919–1939. – К., 1999. – 271 с.

² *Вакульчук О.А.* Історіографія багатотиражних газет 1920–1940-х рр. як складової радянської періодики // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2021. – Вип. 27. – С. 211–220; *Вакульчук О., Дубровіна Л.* Багатотиражні газети 1920–1930-х рр.: до питання методики історико-джерелознавчого дослідження // Український історичний журнал. – 2022. – № 1. – С. 170–179.

Поява молодих журналістів із «правильною біографією» й відданістю комуністичним ідеалам, культивування, можливо, не надто цікавих, але масових жанрів на кшталт відозв вищого керівництва СРСР, репортажів робітників («у партійно-радянській пресі редакції були зобов'язані віддавати щонайменше 60 процентів газетної площі саме під публікації робітничих і селянських кореспондентів»³), звернень пролетарів і активістів, карикатур, портретів «героїв праці» чи винахідників, агіток, а також посилення цензури – забезпечили необхідне психологічне тло для побудови і зміцнення тоталітарної системи. Фактично журналістика у 1920-х – 1930-х рр. перетворилася з агітатора й організатора народних мас, покликаного служити більшовикам у справі побудови соціалізму й розгортання світової революції, на потужну зброю ідеологічного впливу, знаряддя політичної боротьби і керування суспільством. Шпальти газет і журналів зазначеного періоду були також перенасичені матеріалами, автори яких засуджували найдрібніші прояви вільнодумства, викривали різноманітних шкідників, диверсантів і «ворогів народу», вимагали нещадно покарати усіх, кого влада бодай запідозрить у нелояльності чи тим паче опозиційності.

Проте серед десятків тисяч громадян УРСР, фізично знищених у роки Великого терору, опинилися і самі журналісти, особливо партійні, або публіцисти «ленінської школи».

«Їх знищила, разом із так званими старими більшовиками, створена й відлагоджена ними ж у роки громадянської війни машина класової боротьби. Такою була розплата за поступки диктатурі та відступ від загальних законів буття задля швидкого розв'язання проблем часу. Цей переворот у журналістиці стався тихо, без шумних процесів, подібних до тих, які були організовані над Зинов'євим, Каменєвим, Бухариним та іншими політичними діячами»⁴.

³ *Владимиров В.М.* Історія української журналістики (1917–1991): навч. посіб. – К., 2007. – С. 67.

⁴ Там само. – С. 95.

Можливо, оця «тихість» і «непомітність» репресій над українськими журналістами, а також і їхня моральна відповідальність за розбудову тоталітарної держави зумовили своєрідне замовчування імен розстріляних газетярів і незнання сучасними медійниками загального стану своєї галузі у 1920-х – 1930-х рр. Окрім згадок у навчальних посібниках і програмах, на сьогодні відсутні ґрунтовні комплексні дослідження, які б проаналізували ідеологічні метаморфози та директивні документи, що перетворили тогочасну пресу у своєрідне знаряддя репресій, розкрили механізми деструктивного впливу сталінського тоталітаризму на професію і оприлюднили хоча би приблизний мартиролог жертв Великого терору в українській журналістиці. Поодинокі наукові й науково-популярні публікації кількох останніх років тільки загострюють проблему, а точкове висвітлення життєвого шляху окремих репресованих журналістів, попри введення в обіг раніше засекречених документів і невідомих імен, не вирішують питання загалом⁵. Відтак, кожна розвідка, присвячена розкриттю творчої біографії відомого чи малознаного публіциста першої третини ХХ ст., аналізу матеріалів його архівно-кримінальної справи для виявлення обставин арешту і страти, реконструкції його поведінки і можливих рис характеру, є актуальною і необхідною. Адже у такий спосіб відбувається і розширення уявлень про друковані ЗМІ зазначеного періоду, їх редакційну політику й творчі колективи, і накопичення інформації для подальших наукових пошуків і узагальнень.

Одним із впливових українських журналістів 1920-х – 1930-х рр., безперечно, був Феодосій Прохорович Таран-Гончаренко (1897–1937), хоча б за фактом очолювання ним

⁵ Чабан М. Антон Морозенко-Ковбаса: наддніпрянець, репресований на Кубані. – URL: https://www.dnipro.libri.dp.ua/pismennik_gromadskiy_diyach; Шептицька Т. Репресовані імена української журналістики 1930-х років // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Проблеми та перспективи розвитку журналістики в умовах глобалізації» (Київ, МАУП, 2 червня 2021 р.). – К., 2021. – С. 42–47.

газети «Вісті ВУЦВК», офіційного часопису радянської України. Проте у сучасній гуманітаристиці не існує жодної публікації про Феодосія Тарана-Гончаренка, окрім невеличкої інформаційної довідки у книжці «Провідники духовності в Україні»⁶, яка принаймні подала основні щаблі його кар'єрного просування.

Отже, основними завданнями нашої статті став аналіз архівно-кримінальної справи репресованого діяча української преси 1920-х – 1930-х рр. задля уточнення біографічних даних, дослідження його партійної та журналістської діяльності, окреслення кола спілкування та відтворення можливого психологічного портрету.

Феодосій Прохорович Таран (невідомо, звідки додалася друга частина прізвища) народився 11 квітня 1897 р. у с. Постав-Мука Полтавської області у родині селянина й місцевого громадського діяча. Принаймні в анкеті арештованого зазначено, що батько майбутнього журналіста був членом Лохвицької повітової земської управи і володів 25 десятинами землі⁷. Феодосій після закінчення реального училища вступив на фізико-математичний факультет Харківського університету, де провчився три роки. Вочевидь, юнак більше тяжів до гуманітарних наук, чим і пояснюється незавершене навчання.

У період Першої світової війни входив, за його словами, до осередку «Юнацької спілки»⁸ у Лохвиці, контактуючи безпосередньо з Тарасом Криворотченком, співзасновником цієї підпільної молодіжної організації соціалістичного спрямування, а після лютого 1917 р. став членом Лохвицької групи «Селянської спілки»⁹.

⁶ Провідники духовності в Україні: довідник / редкол.: І. Ф. Курас, М. О. Багмет, В. І. Гусев [та ін.]; за ред. І. Ф. Кураса. – К.: Вища школа, 2003. – С. 317–318.

⁷ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 38834-фп, арк. 14.

⁸ *Магась В.* Діяльність Юнацької спілки в Україні (1915–1917) // *European Philosophical and Historical Discourse.* – 2016. – Vol. 2. – P. 35–43.

⁹ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 38834-фп, арк. 61–62 зв.

Феодосія Прохоровича захопив вир політичної боротьби, визначивши і його належність до «лівих» українських сил, і, зрештою, подальшу долю. У 1919 р. він опинився у лавах Української соціал-демократичної робітничої партії, зокрема, в таборі «незалежних»¹⁰, тобто групі, яка обстоювала встановлення диктатури пролетаріату і необхідність домовленостей із советською Росією. Із липня 1919 р. по квітень 1920 р. Ф. Таран-Гончаренко перебував у складі Української комуністичної партії (боротьбистів), згодом закономірно увійшовши, зважаючи на ситуацію довкола боротьбистів і тиск ГПУ, до Комуністичної партії (більшовиків) України.

Оскільки на початках лідер російських більшовиків В. Ленін був зацікавлений у підтримці лівих сил в Україні, боротьбисти здобули і певну кількість керівних посад у Раднаркомі УСРР. Можливо, цим і пояснюється подальше професійне просування і зростання Ф. Тарана-Гончаренка. Принаймні завдяки О. Шумському він опинився у Харкові й почав свій журналістський шлях.

«У 1924–1925 рр. він був слухачем вищих повторних курсів для відповідальних працівників при ЦК КП(б)У і майже одразу став відповідальним секретарем газети “Вісті ВУЦВК” (з 1925), а потім і її редактором. У 1927 р. працював спочатку заступником директора, згодом редактором газети “Комуніст”»¹¹.

У 1923 р. Феодосій Прохорович одружився на Фані Володимирівні Горбуновій, яка на момент його арешту мешкала окремо, у Харкові, й працювала інженером на Харківському турбогенераторному заводі (нині – АТ «Українські енергетичні машини»). Жінка також зазнала переслідувань від комуністичного режиму, отримавши 8 років заслання у табори як «член сім’ї зрадника Батьківщини»¹². Єдиний син подружжя Родіон (?) загинув під час Другої світової війни у 1942 р.

¹⁰ Там само, арк. 14 зв.

¹¹ Провідники духовності в Україні. – С. 317.

¹² ГДА СБ України, ф. 6, спр. 38834-фп, арк. 267 зв.

Газету «Вісті ВУЦВК» Ф. Таран-Гончаренко, ймовірно, очолив після 1931 р., змінивши на посаді редактора Євгена Касяненка, українського журналіста, перекладача, члена Української Центральної Ради, громадсько-політичного діяча¹³. Прихід на посаду Феодосія Прохоровича припав на той період функціонування друкованого органу, коли від універсальності автури й матеріалів редакційна колегія перейшла до «казенності», сухості викладу інформації, однозначної комуністичної ідеології. Якщо «Вісті ВУЦВК» під орудою В. Блакитного (Елланського)¹⁴ об'єднували, хоч і переважно його колишніх однопартійців («есерів», «боротьбістів», «укапістів»), проте яскравих і творчих особистостей з індивідуальною манерою письма (Остап Вишня, Олександр Довженко, Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Валер'ян Поліщук, Олесь Досвітній та ін.)¹⁵, то у 1931–1937 рр. відбувається відчутне зниження якості газети при збільшенні накладів за рахунок адміністративного ресурсу. Спостерігається зменшення кадрів співробітників, брак дописів, послаблення окремих рубрик, не кажучи вже про те, що чимало авторів упродовж 1934–1937 рр. зазнали арештів, заслать, розстрілів.

Феодосія Тарана-Гончаренка заарештували співробітники 4 відділу УДБ НКВС УРСР 13 серпня 1937 р., звинувативши в участі в

¹³ Після 1931 р. Євген Касяненко (1889–1937) працював інженером Харківського авіазаводу, старшим конструктором Московського заводу ім. Авіахіму, редактором видання «Швидким шляхом». Розстріляний у Харкові 31.12.1937 р. за звинуваченням у належності до української національно-терористичної організації.

¹⁴ В. Блакитний (Елланський) був головним редактором газети «Вісті ВУЦВК» у 1920–1925 рр.

¹⁵ *Георгієвська В., Сидоренко Н.* Газета «Вісті ВУЦВК» (1921–1925): структура, тематика, автура // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* – К., 2021. – Т. 32(71). – № 4. – Ч. 3. – С. 186–191.

«українській антирадянській націоналістичній організації, що стояла на терористичних позиціях».

Вірогідно, його арешт став відгомонам політичної справи 1935 р.¹⁶, інспірованої більшовицьким керівництвом проти колишніх членів партії боротьбистів. Адже, як слушно зауважив Ю. Шаповал:

«Після жакливого голодомору початку 1930-х років, з поворотом від курсу “українізації” до жорсткої лінії на русифікацію боротьбисти були приречені. Не випадково у свідченнях вже по цій справі почали згадуватися імена тих, кого буде знищено пізніше, у 1937-му, по справі “антирадянської націоналістичної організації колишніх боротьбистів”. Саме тоді буде остаточно знищено найбільш визначних представників цієї колишньої визначної течії українського комунізму (Панаса Любченка, Григорія Гринька, Андрія Хвилю та ін.)»¹⁷.

Тож цілком закономірно, що прізвища П. Любченка, О. Шумського, А. Хвилі, О. Триліського неодноразово лунали у свідченнях Ф. Тарана-Гончаренка.

Обшук відбувся того ж дня у помешканні журналіста за адресою: м. Київ, вул. 25 Жовтня (нині – вул. Інститутська), буд. 40, кв. 16. Співробітники НКВС вилучили документи, різні посвідчення й перепустки, фотографії, службове листування, ключі від службових столів, значок ВУЦВКА, гроші готівкою й у вигляді облігацій державного займу та певну кількість книжок. Перелік видань, зазначений у протоколі обшуку, засвідчує різноманітність і до певної міри широту лектури Ф. Тарана-Гончаренка, оскільки у ньому присутні як нормативні стенографічні звіти XV і XVII з’їздів ВКП(б), так і «кромольні» для того часу книжки Г. Каутського «Аграрне питання в Росії», «Розмноження і розвиток у природі й суспільстві» і водночас твори світової та української класичної літератури,

¹⁶ Шаповал Ю.І. «Контрреволюційної боротьбистської організації» справа 1935 // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]; Ін-т історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2007. – Т. 4: Ка-Ком. – 528 с.

¹⁷ Шаповал Ю. Фатальний бренд // День. – 2005. – 19 лютого.

підручники з німецької граматики, словники, «Історія чеської літератури»¹⁸. Принаймні список вилучених при обшуку книг містить 427 позицій (початкова цифра – 558), 115 книжок – було «здано в утиль», за решту Київський міськфінвідділ виручив 149 руб. 95 коп.¹⁹ Поза сумнівом, таких відомостей замало для висновків щодо ерудованості публіциста, але свідчення деяких колег під час реабілітації газетяра дозволяють висловити припущення про його постійну самоосвіту й удосконалення професійних навичок. Так, працівник журналу «Зміна» Лев Розов у 1956 р. засвідчив, що Ф. Таран-Гончаренко:

«любив свою справу. Працював над кожним словом не тільки своєї передовиці, але й усіх наших матеріалів. Учив нас працювати, учив любити свою журналістську справу. Він змушував часто переробляти матеріали по кілька разів, але завжди переконувався, що матеріал покращується»²⁰.

Опис вилученого при обшуку майна дозволяє зробити висновки про статки родини Ф. Тарана-Гончаренка і, можливо, його стеження за модою. Зокрема, у переліку речей привертають увагу ровер, глобус, кілька десятків комірців і сорочок, різьблений письмовий стіл з грабу, дубовий стіл, несесер – явно ознаки заможного життя²¹.

Окремо співробітники НКВС у присутності завідувача спецчастиною редакції «Вісті ВУЦВК» Ліншиця та відповідального секретаря газети Черевка обшукали 17 серпня 1937 р. службовий стіл Ф. Тарана-Гончаренка, вилучивши робоче листування та літературу заборонених авторів (наприклад, книжку Юрка Тютюнника «Зимовий похід 1919–1920 рр.»).

В архівно-кримінальній справі Ф. Тарана-Гончаренка перелік його особистих свідчень є доволі невеликим. Окрім власноруч написаної заяви на ім'я народного комісара внутрішніх

¹⁸ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 38834-фп, арк. 4–4 зв.

¹⁹ Там само, арк. 40.

²⁰ Там само, арк. 320.

²¹ Там само, арк. 12–15.

справ СРСР М. Єжова від 18 серпня 1937 р., наявні свідчення заарештованого від 21 серпня 1937 р. – без заголовку, можливо, першої чи кількох перших сторінок і прізвищ співробітників НКВС, які їх фіксували, стенограма свідчень Ф. Тарана – без дати і одного аркуша та протокол допиту заарештованого журналіста від 15–16 грудня 1937 р. До речі, і свідчення, і стенограма, і допит частково переповідали одні й ті самі історії. Такий обсяг матеріалів, як і кількамісячний проміжок між першими свідченнями і єдиним офіційним допитом, відсутність верифікації свідчень Ф. Тарана-Гончаренка чи деталізації певних епізодів опосередковано підтверджували версію про зачистку співробітниками НКВС усіх уцілілих знакових постатей української партії боротьбистів. Адже слідчих не цікавили жодні інші теми, пов'язані з діяльністю Феодосія Прохоровича як публіциста чи редактора всеукраїнської масової офіційної газети, при тому, що службове коло його спілкування було, вочевидь, досить розгалуженим.

Тематично свідчення журналіста стосувалися розмов, зустрічей, оцінок діяльності О. Шумського, П. Любченка, О. Триліського, М. Скалиги, Л. Крупеник (дружини П. Любченка) й підтвердження версії слідства про підготовку збройного повстання проти влади СРСР. Так, Ф. Таран-Гончаренко зазначав, що його завербував у підпільну націоналістичну організацію Андрій Хвиля²², що вже викликає значні сумніви, адже цей компартійний діяч, відповідальний за реалізацію політики СРСР в Україні, безпосередньо долучився до організації Голодомору, переслідування українських культурних діячів і «боротьби проти українського націоналізму». До речі, А. Хвиля належав до кола тих управлінців, які брали активну участь у цькуванні М. Скрипника. Проте Ф. Таран-Гончаренко таку політику пояснював не внутрішньопартійними розбірками чи

²² Андрій Хвиля (спр. Олінтер, 1898–1938) – член ВУЦВК, член ЦК КП(б)У в 1927–1937 рр. Розстріляний у Москві (?) 10.02.1938 р. як один із «керівників антирадянської націонал-фашистської організації» та «агент польської розвідки».

змаганням різних груп за впливовість і головування, а конспіративними причинами:

«Потрібно освітити підґрунтя нашої боротьби зі Скрипником. Він нам заважав. Стосунки особливо загострилися під час процесу над СВУ. Скрипник звинувачував Любченка в неправильному веденні суду. [...] було вирішено добити його. Матеріал зараніше приготували Любченко і Хвиля. Це було тим важливіше, що цими виступами ми відволікали всі удари по націоналістах в скрипниківське русло»²³.

Зважаючи на те, що М. Скрипник покінчив життя самогубством у 1933 р., а позиції П. Любченка і А. Хвилі в партії на цей період були міцними і не викликали жодних підозр у Москві, навряд чи версія Ф. Тарана-Гончаренка є правдивою.

Однією з цілей підпільної роботи Феодосія Прохоровича, згідно його свідчень, було «захоплення боротьбістами влади в КП(б)У зсередини» і пошук закордонної допомоги для повалення радянського ладу. Він стверджував:

«Справа, таким чином, полягала в тому, щоби організувати довкола себе маси, створити збройні сили, заручитися надійною підтримкою ззовні, перед тим, як лізти в бій із Радянською владою. А в бій ми повинні були йти, щоб повалити Радянську владу, відновити капіталізм, відірвати Радянську Україну від СРСР, створити демократичну республіку»²⁴.

Малоймовірно, що Ф. Таран-Гончаренко як людина свідомих і глибоких «лівих» поглядів міг серйозно домагатися побудови капіталістичної системи. Проте співробітникам НКВС дуже важили самозізнання арештованого для створення уявлень про українських боротьбістів як «ворожої, шкідливої організації».

Окрему увагу варто приділити свідченням Ф. Тарана-Гончаренка стосовно «шкідницької роботи на культурно-ідеологічному фронті». Поза мовними кліше й явно накинутими оцінками, у них містяться окремі деталі, що характеризують специфіку роботи тогочасної офіційної преси й органів

²³ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 38834-фп, арк. 20.

²⁴ Там само, арк. 19.

пропаганди. Наприклад, Феодосій Прохорович так описав закладені у статтю про 15-річчя «Вістей ВУЦВК» сенси:

«Ми формулювали, що “Вісті” є основоположницею українського більшовицького друку.

Історично – це брехня тому, що десятки більшовицьких газет виходили українською мовою 1917–18–19 рр.

Політично – це боротьбистська брехня про переозброєння більшовиків. [...] Цей боротьбистський наклеп ми з Любченком протягнули і через “Правду”»²⁵.

Думається, що все було трохи навпаки. Можливо, П. Любченко і Ф. Таран-Гончаренко зазначеною публікацією хотіли підкреслити перед правлячими колами в Москві впливовість самої газети, а відтак, і себе як місцевих управлінських кадрів. Можливо, автори прагнули у такий спосіб наголосити на благонадійності республіки, що вже пережила справу СВУ, Голодомор 1932–1933 рр. і перші арешти 1934 р. Щодо згаданих 1917–1919 рр., фактично періоду Української революції, то Феодосій Прохорович дещо маніпулював, позаяк багатотиражними й україномовними були часописи, засновані явно не більшовиками, а Українською Центральною Радою, або ініційовані державними структурами (приміром, секретаріатами УНР), громадсько-політичними діячами, різними організаціями²⁶.

Єдиний офіційний допит Ф. Тарана-Гончаренка містить зізнання журналіста у належності до

«керівного центру антирадянської української націоналістичної організації, яка ставила собі за мету повалення Радянської влади в Україні, відділення України від СРСР, відновлення капіталізму і створення незалежної української буржуазної республіки (за кілька місяців демократична республіка перетворилася у свідченнях на буржуазну! – Т. Ш.). Ця організація

²⁵ Там само, арк. 57.

²⁶ Рудий Г. Київська періодична преса 1917–1918 рр. як джерело з історії Української Центральної Ради // Україна ХХ ст. культура. Ідеологія. Політика: зб. ст. – К., 2014. – Вип. 19. – С. 272–284.

складалася переважно з колишніх боротьбістів, укапів і вихідців із інших українських антирадянських політпартій»²⁷.

Оскільки слідчі НКВС прагнули додати переконливості справі, то у допиті з'явилася і згадка про зв'язок організації з «керівництвом військово-фашистської змови, очолюваної в Україні Якіром»²⁸.

До кримінальної справи репресованого журналіста також долучили як доказову базу витяги з протоколів допитів П. Криниченка від 03 жовтня 1936 р., 10 грудня 1936 р., В. Логінова від 28 листопада 1936 р., Г. Проня від 19 квітня 1937 р., А. Любченка від 3 вересня 1937 р., протоколи допитів Б. Колоса-Кабанова від 6 грудня 1936 р., 7 грудня 1936 р., 9 грудня 1936 р., І. Мусульбаса від 26 грудня 1936 р., М. Михайлика від 5 грудня 1937 р., А. Сенченка від 14 березня 1937 р., О. Триліського від 23 липня 1937 р., М. Василенка від 20 серпня 1937 р., заяву І. Слинька на ім'я народного комісара внутрішніх справ УРСР І. Леплевського, протоколи очних ставок Ф. Тарана-Гончаренка з О. Триліським, Ю. Войцеховським, очних ставок А. Хвилі з О. Лісовиком, М. Межуєвим, С. Крупком тощо. Безперечно, залучення великої кількості матеріалів від людей абсолютно різних за посадами – від голови Спілки радянських письменників України чи народного комісара фінансів УСРР до директора технікуму механізації сільського господарства в Чернігові – мало би підкреслити здобутки співробітників НКВС, які викрили масову націоналістичну організацію. Хоча конкретики бракувало навіть таким документам, позаяк у них або просто згадувався Ф. Таран як учасник антирадянської контрреволюційної терористичної організації без деталізації його завдань, або подавалися відомості побутово-організаційного характеру, як приміром згадка про прохання Феодосія Прохоровича виділити кімнатку на письменницькій дачі для літератора М. Мороза.

²⁷ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 38834-фп, арк. 60.

²⁸ Там само, арк. 61.

Феодосія Тарана-Гончаренка звинуватили у злочинах за статтями 54-8 і 54-11 Кримінального кодексу УРСР. Кримінальну справу розглядали у Києві 23 грудня 1937 р. на закритому засіданні виїзної сесії Військової колегії Верховного суду СРСР без виклику свідків. Згідно вироку виїзної сесії ВК ВС СРСР Ф. Тарана-Гончаренка засудили до розстрілу з конфіскацією особистого майна. Рішення репресивного органу було виконано у Києві 24 грудня 1937 р.²⁹ Ймовірним місцем поховання журналіста і політичного діяча стала таємна спецділянка НКВС УРСР у 19, 20 кварталах Биківнянського лісу (нині – територія Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили»). Ф. Таран-Гончаренко реабілітований 15 грудня 1956 р., майже через дев'ятнадцять років після розстрілу, тим самим судовим органом – «за відсутністю складу злочину».

Феодосій Таран-Гончаренко належить до невідомих імен української преси 1920-х – 1930-х рр. Його кар'єрне зростання відбулося у партійній журналістиці лівого спрямування (газети «Вісті ВУЦВК» і «Комуніст»). Водночас уніфікація культурно-мистецького життя в підсоветській Україні після 1932 р. не сприяла творчій активності чи виявам самостійного мислення. Відтак, часи керування Ф. Тараном-Гончаренком «Вістями ВУЦВК» засвідчили повний перехід української преси до комуністичного догматизму.

Наявних на сьогодні матеріалів недостатньо для висновків про творчий потенціал чи психологічний портрет Ф. Тарана-Гончаренка. Особливо бракує его-документів та об'єктивних оцінок колег, співробітників, знайомих, адже на момент реабілітації учасникам цього процесу було важливо підтвердити відданість журналіста і редактора «радянським ідеалам».

Архівно-кримінальна справа Ф. Тарана-Гончаренка містить важливий фактаж, який дозволив уточнити окремі епізоди

²⁹ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 38834-фп, арк. 265.

його життєвого шляху, сформувати уявлення про долю родини тощо. Водночас матеріали справи виразно засвідчують, що основною підставою для переслідувань газетяра стала його належність до українських боротьбістів. Слідчих НКВС цікавили виключно його зв'язки з колишніми однопартійцями, особливо з А. Хвилею та П. Любченком, відтак специфіка діяльності Феодосія Прохоровича як журналіста залишилася практично поза увагою. Водночас можна стверджувати, що архівно-кримінальна справа Ф. Тарана-Гончаренка стала складовою певного комплексу справ, які стосуються ліквідації комуністичним режимом залишків української партії боротьбістів.

Перспективними напрямками подальших досліджень можуть бути розшифрування псевдонімів і криптонімів автури «Вістей ВУЦВК», пошук публікацій Ф. Тарана-Гончаренка, зіставлення відомостей з його архівно-кримінальної справи з матеріалами справ інших репресованих співробітників газети і репресованих боротьбістів. Це допоможе перевірці послідовностей арештів, дозволить краще розглянути знищення боротьбістів як свідомий цілеспрямований процес, інспірований більшовиками.

REFERENCES

1. Chaban, M. *Anton Morozenko-Kovbasa: naddniprianets' represovanyj na Kubani*. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/pismennik_gromadskiy_diyach [in Ukrainian].
2. Georgievs'ka, V., Sydorenko, N. (2021). *Gazeta «Visty VUCVK» (1921–1925): struktura, tematyka, avtura. Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernads'kogo. Seria: Philologia. Zhurnalistyka*, 32 (71), 4, 186–191 [in Ukrainian].
3. Kuras, I.F. (Ed.). (2003). *Providnyky duhovnosti v Ukraina: dovidnyk*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Mahas', V. (2016). *Dijal'nist' Junats'koji spilky v Ukraini (1915–1917). European Philosophical and Historical Discourse*, 2, 35–43 [in Ukrainian].

5. Narizhnyi, S. (1999). Ukrajin's'ka emigratsia: Kul'turna pratsia ukrajins'koji emigratsii mizh dvoma vijnamy: 1919–1939 [in Ukrainian].
6. Rudyi, G. (2014). Kyjiv's'ka periodychna presa 1917–1918 rr. jak dzherelo z istorii Ukrajin's'koji Tsentral'noji Rady. *Ukraina XX st. Kulytra. Ideologia. Polityka*, (19), 272–284 [in Ukrainian].
7. Shapoval, Y. (2005, December, 19). Fatal'nyj brend. *Den'* [in Ukrainian].
8. Shapoval, Y. (2007). «Kontrrevoliutsijnoi borot'bysts'koji organizatsii» spava 1935. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 4, pp. 106–107). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
9. Sheptyts'ka, T. (2021). *Represovani imena ukrajins'koji zhurnalistyky 1930-h rokiv*. Abstracts of Papers '21: *Problemy ta perspektyvy rozvytku zhurnalistyky v umovah globalizatsii*, pp. 42–47 [in Ukrainian].
10. Vakulchuk, O. (2021). Istoriographia bahatotyrazhnyh gazet 1920–1940-h rr. jak skladovoi radianskoji periodyky. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 27, 211–220 [in Ukrainian].
11. Vakulchuk, O., Dubrovina, L. (2022). Bahatotyrazhni gazety 1920–1930-h rr.: do pytannia metodyky istoryko-dzhereloznavchogo doslidzhennia. *Ukrajinskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 170–179 [in Ukrainian].
12. Vladymyrov, V. (2007). Istorია ukrajinskoji zhurnalistyky (1917–1991): navch. posib [in Ukrainian].

**Sheptytska T. The execution of Ukrainian journalist
Feodosii Taran-Honcharenko as «a former borot'bist»**

Goal. Using the materials from the archival-criminal case of Ukrainian journalist Pheodosij Taran-Goncharenko, this study aims to reconstruct the prosopographic portrait of the suppressed figure by delving into the key stages of his creative biography and analyzing the pertinent details found in the case documents.

Methodology and methods. The author employed prosopographic and anthropological methods. Biographical, problem-chronological, particular search, and hermeneutic approaches were employed to accomplish the aim.

Conclusions. One of the lesser-known personalities in Bykivnyansky Martyrology is Pheodosij Taran-Goncharenko. His journalistic background as well as his criminal case from the archives have not had the focus of a scientific investigation yet. The author clarified facts of Taran-Goncharenko's biography and established his membership in the Youth Union, the USDRP, and the Ukrainian borot'bists based on the found documents, the majority of which are published in scholarly journals for

the first time. Furthermore, factual evidence pertaining to his tenure at the publication «Visti VUCVK» was located and examined. During the period when F. Taran-Honcharenko oversaw VUCVK News, the Ukrainian press underwent a total transformation towards communist ideology.

The author postulates that there is a strong connection between the history of the Soviet authorities' extermination of the Ukrainian Borotbists and the archival-criminal case of Taran-Goncharenko. The arrested person's circle of friends and his correspondence with P. Lyubchenko, O. Shumsky, and A. Hvyliia confirmed this. The criminal case of F. Taran-Honcharenko was included in a series of cases concerning the communist regime's liquidation of the remaining members of the Ukrainian Party of Borotbists. On December 24, 1937, Ph. Taran-Honcharenko was shot «as a member of a Ukrainian terrorist organization». Most likely, he is interred in the Bykivnyan woodland.

Key words: Executed revival, journalists, Great Terror, Bykovnya, political repressions, Taran-Goncharenko, wrestlers.